Een nieuw kasteel

In de vroege zomer van 1546 werd te Hagestein regelmatig een wisselend aantal heren uit Utrecht gesignaleerd. Op zichzelf is dat niet zo verwonderlijk, want sinds 1510 was de heerlijkheid Hagestein gemeenschappelijk bezit van de kapittels van de Dom en van Oudmunster in Utrecht. In de bovengenoemde gezelschappen bevinden zich dan ook vaak kanunniken van een van beide kerken. Bijzonder is echter de aanwezigheid – alleen of samen – van de architecten Willem van Noort en Marcelis Keldermans. Doel van al deze bezoeken is te komen tot een plaats voor de bouw van een kasteel.

Van deze onderneming hebben zowel Willem van Noort als Marcelis Keldermans een verslag nagelaten. Die verslagen dienden als inleiding tot en rechtvaardiging voor een verzoek om vergoeding wegens bewezen diensten bij de voorbereiding en de bouw van het kasteel. De beide stukken worden bewaard in het Rijksarchief te Utrecht in het Archief van het Kapittel van de Dom nr 817. Het verslag van Marcelis Keldermans is het uitvoerigste en draagt het opschrift: *Verclaring van vacatien gevacert bij mij, Marcelis Keldermans, desen verleden zomer anno XV^c XLVI ende dat in 't maken ende oerdoneren der patroenen, bestecken ende estematien van een huijs oefte slot*

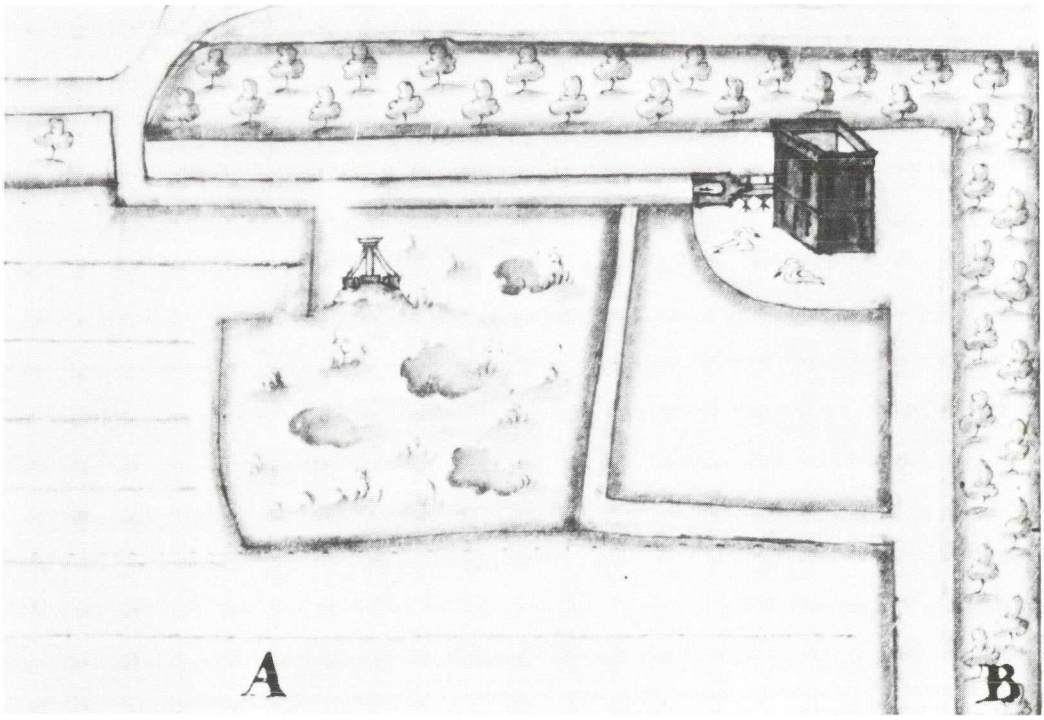

Detail uit de kaart waarvoor Joan Berck in 1583 de opmetingen te Hagestein verrichtte. Utrecht, Rijksarchief (Oudmunster 1300, inv. 18)
(Foto: Utrecht, Rijksarchief)

gemaeckt tot Hagensteijn op een plaetse gegeeten(!) den Wijngaert, ende dat duer beveelen van mijnen Eerwardigen heeren, mijn heeren van den Dom t'Utrecht ende van Oudemunster in manieren hiernaer verclaert. Dat betekent, samengevat: "Verklaring van tijd doorgebracht door mij, Marcelis Keldermans, in de afgelopen zomer van 1546 met het maken van een ontwerp, bestek en begroting voor een kasteel te Hagestein op een perceel dat De Wijngaard heet, (één en ander) in opdracht van de kapittelheren van de Dom en Oudmunster te Utrecht en wel alsvolgt."
Uit de verhalen van beide architecten is de volgende gang van zaken te reconstrueren. Eerst gaat Marcelis met heren van beide kapittels naar Hagestein, waarbij het besluit genomen wordt een kasteel te bouwen op de hooggelegen plaats die De Wijngaard heet. Hij krijgt bovendien de opdracht het ontwerp te maken, "zoals dat van een kasteel behoort te zijn: met torentjes en andere verdedigingsmiddelen". (Men vraagt zich overigens af tegen wie dat kasteel dan wel verdedigd moest worden in 1546).
Het volgende gezelschap dat Hagestein bezoekt bestaat uit Willem van Noort met een paar kanunniken van Oudmunster. Zij zoeken een andere plaats uit voor het kasteel en ook Willem maakt een plan. Maar na een derde expeditie van beide architecten met heren uit beide kapittels wordt besloten toch de door Marcelis uitgezochte plaats te nemen. Bovendien krijgen ze nu gezamenlijk de opdracht voor het ontwerp.
Dan begint het touwtrekken om de bouwkosten, een verschijnsel van alle tijden! Het plan van Marcelis was kennelijk te duur. Ook de voorstellen van beide architecten samen – belopende 2800 karolus guldens – worden door de kanunniken op financiële gronden afgewezen. Daarom maken zij nog een – goedkoper – plan. Als voorbeeld daarbij dient het kasteel van Gijsbert van Zuilen te Vleuten; Willem van Noort is daar met domdeken Johannes van der Vorst en een paar kanunniken van Oudmunster naar toe geweest om het op te meten. Het plan dat op basis van die opmetingen tot stand komt, kan de goedkeuring van de opdrachtgevers wegdragen. Hagestein wordt dus min of meer een copie van het huis te Vleuten.
Het volgende stadium in het proces is de aanbesteding. Het werk wordt, op basis van de begroting van de architecten, gegund aan Volken van den Bosch uit Utrecht. Willem van Noort maakt nog enige detailtekeningen ten behoeve van de aannemer.

Net als tegenwoordig werd er namens de opdrachtgever(s) toezicht gehouden op het werk van de aannemer. In het geval van Hagestein valt die taak aan de beide architecten toe, waarbij het lijkt of Willem het meeste gedaan heeft. Als de fundamentsleuven naar behoren gegraven zijn, volgt in aanwezigheid van Marcelis en een aantal kanunniken de plechtigheid van het leggen van de eerste steen.
De bouw vordert kennelijk zonder grote problemen, want geen van beide verslagen verschaffen nog veel gegevens. Wel is opvallend dat een deel van de natuursteen geleverd wordt door de werkplaats van Willem van Noort: de aannemer koopt dus bouwmateriaal bij de opzichter, een overigens niet ongebruikelijke zaak in die tijd.

Beide rapporten eindigen met de declaratie van de architecten. Daar Willem van mening is dat hij door zijn werk de kapittelheren zeker honderd karolusgulden bespaard heeft, vindt hij een honorarium van twintig gulden (exclusief de geleverde natuursteen) redelijk. Dat Marcelis' werk iets minder omvangrijk is geweest, zou men kunnen afleiden uit het feit dat hij maar vijftien karolusgulden vraagt.

Tenslotte zij nog vermeld dat beide architecten later nog op een geheel andere manier met elkaar verbonden zullen worden, namelijk als vaders van een echtpaar: Marcelis' oudste dochter Amelia, die negen jaar oud is tijdens de bouw van Hagestein, zal trouwen met Hendrik, zoon van Willem.

In 1583 tekent Joan Berck' zijn kaart van Hagestein. *Dese metinge is gedaen bij mij onderscrevene in de jare 1583 ende dat ten versoecke van mijn heeren deecken ende Capittel van den Dom ende Oude Munster. Joan Berck.* Op die kaart staat ook het nieuwe kasteel. Dit kasteel heeft uit niet veel meer dan een (woon)toren bestaan, die toegankelijk was over een brug. Deze brug werd afgesloten door een poortgebouwtje dat op de tekening geheel platliggend getekend is. Dat landmeter Berck wel meer moeite had met het tekenen van gebouwen, blijkt uit de weergave van het dak van de woontoren, dat inplaats van puntig op te steken, eerder naar binnen lijkt te gaan.

T.J. Hoekstra

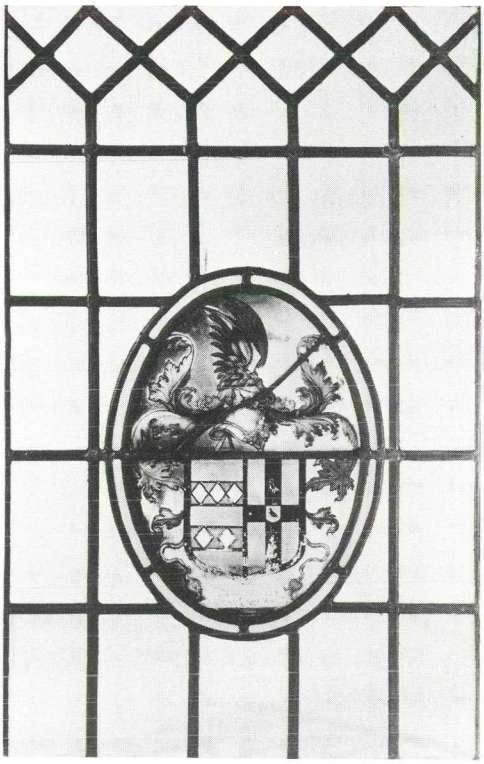

Medaillon met alliantiewapen Van Noort-Keldermans. Gebrandschilderd glas, 1570 Utrecht, Centraal Museum (Foto: Utrecht, Centraal Museum)

Noot

1. Het gebrandschilderde glas is afkomstig uit een dakvenster in het voormalige gebouw van 's Rijks Munt op de Neude te Utrecht. Het wapen links is van Hendrik van Noort, rechts van Amelia Keldermans.
   Het wapen wordt gedekt door een helmteken en helmdoek. Het onderschrift: "Hendrick van Noort 1570" is vrijwel onleesbaar. Centraal Museum Utrecht, Historische Catalogus 1928/253.